Suomen tuomariliitto

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: Täydennys Tuomariliiton lausuntoon oikeusministeriön selvityksestä käräjäoikeusverkostouudistuksen ja siihen liittyneen summaaristen riita-asioiden keskittämisen vaikutuksista O 58/2022 vp

Rakenneuudistus on lisännyt henkilöstön vaihtuvuutta

1.Yhdistymisen aiheuttama lisätyö tehtävä muun työ ohella

Rakenneuudistuksessa yhdistetyt käräjäoikeudet ovat joutuneet toteuttamaan yhdistymisten vaatimat toimenpiteet muiden virkatöiden ohella ilman lisäresursseja ja ilman näkyvää tukea keskushallinnolta. Yksiköiden yhdistäminen organisaatiomuutoksineen, toimitilahankkeineen ja toimintakulttuurien yhtenäistämisineen vaativat mittavia ajallisia uhrauksia henkilöstöltä. Kun jo entuudestaan riittämättömillä resursseilla on jouduttu toteuttamaan näitä mittavia yhdistämisen vaatimia lisätehtäviä, seurauksena on ollut henkilöstön merkittävä ylikuormittuminen ja tyytymättömyyden lisääntyminen, mitkä tilanteen pitkittyessä johtavat puolestaan halukkuuteen vaihtaa työpaikkaa. Kuten aikaisemmin on jo lausuttu, ainakin Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa uudistuksesta aiheutuva lisätyö jatkuu edelleen

2. Puutteelliset toimitilat

Rakenneuudistuksissa yhdistetyt käräjäoikeudet joutuvat usein vuosienkin ajan toimimaan osin lakkautetuissa kanslioissa tai väistötiloissa, koska yhdistetyn käräjäoikeuden henkilöstölle ei ole valmiina sopivia toimitiloja. Toimitilakysymyksen ratkeaminen voi viedä vuosia, jolloin pitkään kestävä epäselvyys vaikeuttaa tosiasiallista yhdistymistä sekä yhdistymisen loppuunsaattamista. Erityisesti väistötiloissa joudutaan käytännössä aina tekemään merkittäviäkin kompromisseja työtilojen ja istuntosalien riittävyyden ja toimivuuden kustannuksella. Nämä seikat lisäävät entisestään henkilöstön tyytymättömyyttä ja vähentävät yhdistyneen käräjäoikeuden houkuttelevuutta työnantajana.

3. Vuosiksi venyvä muutostila ja epävarmuus

Esimerkiksi nykyinen Itä-Uudenmaan käräjäoikeus on keväästä 2020 lähtien toiminut kahdessa kansliassa, joista toinen sijaitsee Hyvinkäällä ja toinen väistötiloissa Vantaan Aviapoliksessa. Vantaan Tikkurilan oikeustalohanke odottaa edelleen lopullista rahoituspäätöstä ja tämän hetken varovaisen arvion mukaan hanke voisi valmistua vuonna 2026. Rakenneuudistuksesta ehtii näin ollen kulua ainakin seitsemän vuotta ennen kuin uudistuksen vaatimat toimitilat saadaan käyttöön.

Valtiolle aiheutuu siten vuosien ajan kustannuksia niin tyhjästä oikeustalosta kuin väistötiloista. Näin kauan jatkuva välitila aiheuttaa henkilöstössä tyytymättömyyttä ja lykkää uudistuksella tavoiteltuja säästöjä. Aviapoliksen väistötilojen osalta on lisäksi huomattava se, että valtio maksaa niistä vuokraa yksityiselle elinkeinonharjoittajalle. Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden vuokrakustannukset ovat vuodessa noin 2 milj. euroa, josta Aviapoliksen väistötilojen osuus on noin 1,2 milj. euroa vuodessa.

4. Kustannuksiltaan ja kestoltaan vaikeutuneet työmatkat

Lisäksi yhdistymisestä aiheutuu lakkautettujen kanslioiden henkilöstölle usein merkittäväkin muutos työmatkaan ja siten myös työmatkakustannuksiin. Itä- ja Länsi-Uudellamaalla tämä on johtanut erityisesti lakkautettujen Porvoon ja Raaseporin kanslioiden kansliahenkilökunnan hakeutumiseen muihin tehtäviin sekä siihen, ettei kyseisten kanslioiden alueilta enää hakeudu käräjäoikeuksiin juurikaan työntekijöitä avustaviin tehtäviin. Tämä on johtanut haasteisiin istuntojen järjestämisessä kyseisille paikkakunnille jääneissä istuntopaikoissa sekä vaikuttanut erityisesti kielellisten oikeuksien toteutumiseen, kun alueella laajasti asuvan ruotsinkielisen avustavan henkilökunnan hakeutuminen käräjäoikeuksien palvelukseen on käytännössä loppunut.

5. Työntekijöiden vaihtuvuus lisää muiden työntekijöiden kuormitusta ja kasvattaa vaihtuvuutta sekä alentaa sitoutumista työnantajaan

Rakenneuudistus on vaikuttanut negatiivisesti tuomioistuinten työnantajakuvaan. Esimerkiksi Itä-Uudenmaan käräjäoikeus perustettiin yhdistämällä neljä käräjäoikeutta, jolloin syntyi henkilöstömäärältään Suomen toiseksi suurin ja asiamäärältään suurin tuomioistuin. Yhdistyminen on vaatinut käräjäoikeuden henkilöstöltä mittavia ponnistuksia. Jo vuosia kestänyt muutostila on aiheuttanut henkilöstössä tyytymättömyyttä ja väsymystä, mikä on näkynyt selvästi myös henkilöstön vaihtuvuudessa. Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa sihteerien vaihtuvuus on ollut vuositasolla noin 20 %, haastemiesten 10-15 % ja tuomareiden reilu 10 %. Tilanne tarkoittaa sitä, että sekä avustavalla henkilökunnalla että lainkäyttöhenkilökunnalla on jatkuvasti muun yhdistymisestä aiheutuneen lisätyön ohella jatkuvasti perehdytystyötä.

Henkilökunnan vaihtuvuusasteen muutos on huomattava verrattuna rakenneuudistusta edeltävään aikaan, joten on oletettavaa, että yhdistymisisprosessilla on ollut merkittävä vaikutus vaihtuvuuteen. Uuden henkilöstön sitoutuminen työnantajaan on alhainen. Kun työyhteisöön sitovia tekijöitä ei edellä selostetuista syistä pystytä tarjoamaan, vaihtuvuus pysyy korkealla tasolla ja vahvistaa kuormituksen kierrettä.

Vakituisia käräjäsihteereitä eläköityi Lohjan ja Raaseporin alueelta ennenaikaisesti tai siirtyi muihin tehtäviin yhdistymisen vuoksi. Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus menetti osaavaa henkilökuntaa ja erityisesti myös ruotsinkielentaitoista.

Sähköiset järjestelmät ja palvelut eivät mahdollista vaivatonta etäasiointia

Käräjäoikeusverkoston kattavuuden pienenemisestä aiheutuvaa haittaa olisi mahdollista vähentää laadukkaiden ja helposti saatavilla olevien sähköisten asiointipalvelujen avulla. Tuomioistuinten järjestelmät ja käytössä olevat sähköiset palvelut eivät kuitenkaan nykyisellään ole sillä tasolla, että ne mahdollistaisivat vaivattoman ja laajamittaisemman etäasioinnin. AIPA:ssa ei edelleenkään ole sähköistä asiointiportaalia eivätkä asiakkaat voi asioida tuomioistuimissa asiointi- ja palvelupisteiltä, koska niitä ei ole perustettu.

Tuomariliiton arvion mukaan AIPA:n asiointiportaalin kehittämiseen menee vielä useita vuosia. Ilman merkittävää lisärahoitusta kehitystyöhön asiointiportaalin toiminnallisuutta ei saa saada sellaiselle tasolle, että se käytettävyydeltään ja yhteensopivuudeltaan muiden toimijoiden kanssa mahdollistaisi laajan käyttäjäkunnan.

Etäyhteyksien käyttö oikeudenkäynneissä on sinänsä viime vuosina lisääntynyt. Mikäli henkilö haluaa osallistua kauempana olevan tuomioistuimen oikeudenkäyntiin etäyhteydellä, hänen täytyy tätä varten mennä yleensä itseään lähimpänä olevan tuomioistuimen kansliaan, sillä esimerkiksi käräjäoikeuksien istuntopaikoista etäyhteyttä ei yleensä pystytä järjestämään, koska siellä ei ole sitä varten henkilökuntaa. Näin ollen tuomioistuimessa asioivat asianosaiset ja todistajat voivat joutua matkustamaan pitkän matkan päähän pelkästään etäyhteydenkin saavuttamiseksi. Kanslioiden vähentyminen on siten vaikeuttanut ihmisten mahdollisuuksia osallistua oikeudenkäynteihin myös etäyhteydellä.

Lisäksi Tuomariliitto kiinnittää huomiota, että tuomioistuinten käytössä olevat etäyhteydet ovat epäluotettavia toimintavarmuudeltaan etenkin silloin, kun yhteyttä on yritetty ottaa jostakin muusta paikasta kuin toisesta tuomioistuimesta.

Istuntosalit

Rakenneuudistukseen johtaneesta hallituksen esityksestä ilmenee, että ennen uudistusta käräjäoikeuksien 57 toimipisteessä on ollut yhteensä noin 330 istuntosalia, joista pääkäsittelysaleja on 214 ja valmistelusaleja 118 (HE 270/2016 vp s. 9). Professori Aaltosen selvityksessä (s. 14) on todettu, että Tuomioistuinvirastosta saadun tiedon mukaan käräjäoikeuksissa oli vuoden 2021 lopussa yhteensä 323 istuntosalia (207 pääkäsittelysalia, 16 pakkokeinosalia ja 100 valmistelusalia), joiden lisäksi on noin 30 sovittelusalia.

Käräjäoikeuksissa pääkäsittelysalien määrä on asioiden sujuvan käsittelyn kannalta keskeinen. Pääkäsittelysalien saatavuus korostuu erityisesti rikosasioiden käsittelyssä. Aaltosen selvityksessä (s. 23) on todettu, että rikosasioiden määrä on kasvanut uudistuksen jälkeen niin yhdistetyissä kuin muissa käräjäoikeuksissa. Vaikka käräjäoikeuksien kokonaissalikapasiteetti on sinänsä lisääntynyt uudistuksen jälkeen, käräjäoikeuksien toiminnan kannalta kriittisten pääkäsittelysalien määrä on hieman vähentynyt samaan aikaan, kun niiden käyttötarpeen voidaan arvioida lisääntyneen.

Lisäksi Tuomariliitto huomauttaa, että uuden toimitilakonseptin mukaiset pääkäsittelysalit ovat pääasiassa selvästi pienempiä verrattuna aikaisemmin rakennettuihin pääkäsittelysaleihin. Tämä on johtanut siihen, tuomioistuimissa ei ole tarpeeksi riittävän suuria istuntosaleja, joihin asianosaiset avustajineen ja mahdollisine tulkkeineen mahtuisivat lukuun ottamatta juttuja, joissa on vain vähän asianosaisia. Istuntosalien tilavuus vaikuttavaa lisäksi paitsi tilan turvallisuuteen myös asianosaisen kokemukseen tuomioistuinkäsittelystä ja tuomioistuimen arvovallasta. Lisäksi istuntosalien tekniikan lisääntymisestä ja teknisistä ratkaisuista aiheutuva melu häiritsee käsittelyjä.

Asiointimatkojen aiheuttamat kustannukset

Tuomariliiton arvion mukaan on selvää, että erityisesti kanslioiden ja istuntopaikkojen lakkauttamisista on aiheutunut asianosaisille ja heidän avustajilleen sekä todistajille lisäkustannuksia asiointimatkojen pidentymisistä, vaikka tätä asiaa ei ole selvityksessä tarkasteltu. Tuomariliitolla ei ole pääsyä tilastoihin, joiden kautta asia olisi mahdollista todentaa.

Rakenneuudistuksen eräs tavoite oli, että suuremmat yhdistetyt käräjäoikeudet voivat suuremman tuomarimäärän kautta kehittää toimintaansa erikoistuneempaan suuntaan. Näin on tapahtunut muun muassa Itä- ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuksissa. Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa tämä on johtanut siihen, että tiettyjen asiaryhmien käsittely on keskitetty joko Vantaan tai Hyvinkään kansliaan, minkä mukaan määrittyy usein myös asian istuntopaikka. Yhdistymisen yhteydessä toteutettu erikoistuminen on siten johtanut myös siihen, että asiaryhmästä riippuen asiaa ei välttämättä käsitellä lähimpänä asianosaisia ja/tai todistajia sijaitsevassa oikeuspaikassa. Tämä johtaa luonnollisesti lisääntyneisiin asiointikustannuksiin.

Tuomioistuinviraston käräjäoikeuksien istuntopaikkojen lakkauttamista koskeva esitys

Tuomariliitto on vakavasti huolissaan aikeista lakkauttaa istuntopaikkoja Etelä-Pohjanmaan, Lapin ja Varsinais-Suomen käräjäoikeuden tuomiopiireissä taloudellisista syistä. Tuomariliiton mielestä asiassa on sivuutettu käräjäoikeuksien asiakkaiden ja sidosryhmien näkökulma sekä henkilökunnan näkökulma Ivalon istuntopaikan lopettamisen osalta. Tuomariliitto katsoo, etteivät saamelaiskäräjien toimitilat Inarin kylässä sovellu istuntojen järjestämiseen. Julkiset kulkuyhteydet ovat olemattomat Ivalosta ylöspäin ja tieyhteys omalla autolla kulkemiseen on huono ja osittain jopa vaarallinen. Sajoksen istuntosalin varsinainen käyttäjäkunta menee varsin todennäköisesti käräjäoikeuden edelle salin varaamisessa. Lapin käräjäoikeudella on kuitenkin kohtalaisen paljon istuntoja Ylä-Lapissa, joten on epävarmaa, miten istuntojen yhteensovittaminen kokonaan ulkopuolisen tahon kanssa onnistuu.

Lausunnon valmistelu

Lausunnon on valmistellut käräjätuomari Juho Päkkilä. Lausunto on käsitelty Tuomariliiton hallituksessa sähköpostitse.

Helsingissä 7.2.2023

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry

Anna Pitkänen	Minna Hällström
puheenjohtaja	varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto - Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnan yhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.